

Łeba, kapliczka przydrożna

1. Kategoria

Zabytki sakralne, kościół

2. Położenie administracyjne

gm. Łeba, pow. lęborski, woj. pomorskie

3. Współrzędne

54.76401 17.53592

4. Kod w dokumentacji

Leba-04-668

5. Opis

Ruiny znajdują się około 1,5 km na północny zachód od centrum miasta, na terenie tzw. Starej Łeby - osady opuszczonej przez mieszkańców po katastrofalnym sztormie z roku 1558. Zachował się fragment ceglano-murawego muru, który tworzył zachodnią ścianę kościoła.

Pierwszą osadą w tej okolicy była rybacka wieś słowińska, która w źródłach pisanych pojawiła się po raz pierwszy w roku 1282. W 1309 roku rejon dzisiejszej Łeby wraz z całym Pomorze Gdańskim został zajęty przez Krzyżaków, którzy w 1357 założyli lokowane na prawie niemieckim miasto Lebamünde (Łeboujście). Prawdopodobnie w tym czasie wzniesiony został okazały, murowany kościół pw. św. Mikołaja.

Leżące na ówczesnym prawym brzegu rzeki Łeby miasto od początku było nękane przez sztormy. Szczególnie dotkliwa była wielka nawałnica z 11 stycznia 1558 roku, która zdewastowała port, załamała i zniszczyła domy oraz spowodowała przesunięcie koryta Łeby o około 1,5 km na wschód. Po tym wydarzeniu większość mieszkańców podjęła decyzję o przeniesieniu miasta w nowe, bardziej bezpieczne miejsce, oddalone o około 2 km na wschód (dzisiejsza Łeba). Ostatni mieszkańcy opuścili starą Łebę po kolejnym sztormie z roku 1570.

W roku 1590 w nowej Łebie rozpoczęto budowę kościoła pw. Wniebowzięcia NMP. Przy jego wznoszeniu wykorzystano cegły z częściowo rozebranego kościoła św. Mikołaja, z którego do nowej świątyni przeniesiono także starą figurkę św. Barbary, patronki rybaków i żeglarzy. Od tej pory ruiny opuszczonego kościoła zaczęły powoli znikać pod piaskiem.

W latach 2015-2016 przy ruinach przeprowadzono pierwsze kompleksowe badania archeologiczne. W ich trakcie odnaleziono m.in. relikty posadzki dawnego

kościół oraz fundamenty absydy, w której znajdował się ołtarz. Ustalono, że kościół był budowlą stosunkowo dużą jak na warunki niewielkiego miasteczka, liczył bowiem około 30 m długości. Wyniki badań uwiarygodniły w ten sposób przekazy źródłowe, według których świątynia mogła pomieścić jednocześnie wszystkich mieszkańców ówczesnej Łeby (około 50 rodzin, 300-350 osób).

W czasie prac odkryto także znajdujące się pod posadzką i absydą liczne pochówki. Wyróżniał się wśród nich grób około 9-letniego dziecka, którego ciało zostało w sposób celowy, z powodów do końca niewyjaśnionych, przygniecione cegłą. Datowanie pochówków wskazuje, że zmarłych chowano tutaj jeszcze wiele lat po opuszczeniu Starej Łeby przez mieszkańców.

Na terenie kościoła i w jego sąsiedztwie znaleziono także liczne drobne przedmioty, m.in. srebrną monetę krzyżacką z przełomu XIV i XV wieku, odłamek blaszki miedzianej, pochodzący z witrażu kawałek barwionego szkła oraz denko naczynia glinianego.

Inicjatorem badań archeologicznych było Towarzystwo Historii Łeby pod Patronatem św. Mikołaja, którego członkowie chcą w przyszłości wydobyć spod wydm i udostępnić dla zwiedzających zasypane relikty Starej Łeby.

Z kościołem św. Mikołaja związana jest legenda. Mówi ona, że obok ruin znajdowało się niegdyś wejście to tajemniczych podziemi, w których znajdował się skarb pilnowany przez diabła. Pewien śmiałek wszedł do podziemi i zawarł z diabłem układ. Na jego mocy mógł zabrać ze sobą część skarbu, w przyszłości musiał jednak liczyć się z tym, że przy popełnieniu najdrobniejszego grzechu diabeł zjawi się po jego duszę. Po wielu latach życia w stanie ciągłego napięcia, właściciel skarbu zdołał przechytryć diabła i przegnać go na zawsze z pomocą święconej wody. Kiedy niebezpieczeństwo minęło, bohater zaprowadził do podziemi wszystkich mieszkańców Łeby, aby ci również mogli skorzystać z zebranych tam bogactw. Opróżnione podziemia zostały później zasypane.

6. Uwagi

---

7. Źródła i materiały

Opracowano na podstawie:

<http://www.cmentarze.lebork.pl/index.php/pl/koscioly/263-leba-kosciol?showall=1>

<https://dziennikbaaltycki.pl/badaja-dzieje-zasypanego-miasta-w-lebie/ar/10684662>

<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/759955,Leba-miasto-skazane-na-zaglade>

dost. do wszystkich stron: 16.11.2019.

8. Dokumentacja w terenie

19 marca 2019 r.